

Práca na vyučovacej hodine slovenského jazyka na školách s vyučovacím jazykom maďarským

Ludmila Benčatová

K napísaniu tohto príspevku autorku motivovalo nielen to, že ako metodička slovenského jazyka na Filozofickej fakulte UK navštevuje so študentmi 4. a 5. ročníka v rámci pedagogickej praxe vyučovacie hodiny slovenského jazyka na fakultných školách, ale aj to, že ako predsedníčka celoštátnej komisie slovenského jazyka na školách s vyučovacím jazykom maďarským a ako spoluautorka Učebných osnov zo slovenského jazyka pre gymnáziá s vyučovacím jazykom maďarským problematiku vedomostnej úrovne zo slovenského jazyka žiakov a študentov maďarskej národnosti, žijúcich na území Slovenskej republiky, podrobne pozná. Počas pedagogickej praxe študentov slovenského jazyka a literatúry autorka príspevku pravidelne navštevuje vyučovacie hodiny a okrem iného si všíma aj to, či učitelia venujú na vyučovacích hodinách dostatočnú pozornosť individuálnemu prístupu k žiakom a motivácii. Práve správna a adekvát-na motivácia je totiž veľmi dôležitým impulzom a zároveň tým najsprávnejším momentom, ako žiakov doslova „vtiahnuť“ do akéhokoľvek problému, ktorému je vyučovacia hodina venovaná.

V úvode príspevku konštatujeme, že na vyučovacích hodinách celkovo (a nemáme na mysli len vyučovacie hodiny slovenského jazyka na školách s vyučovacím jazykom maďarským) prevažuje hromadné vyučovanie bez akejkoľvek motivácie.

Samozrejme, uvedomujeme si, že ak chce učiteľ splniť náročné ciele, ktoré od neho vyžadujú učebné osnovy v ktoromkoľvek školskom systéme na svete, Slovensko nevynímajúc, musí hľadať spôsoby, ako priblížiť žiakom predpísané učivo čo najatraktívnejšie, a zároveň aby žiaci školu nepocitovali ako niečo, kam musia chodiť len z donútenia, lebo je to povinné, ale aby sa do školy tešili, aby ich hodiny slovenského jazyka obohatili o vedomosti, ktoré využijú v každodennom živote. Rozhodli sme sa preto hľadať také možnosti práce na vyučovacej hodine, aby bol na nej aktívny každý žiak. Práve z tohto dôvodu sa budeme venovať skupinovej práci na vyučovacej hodine slovenského jazyka. Uvedomujeme si, že nejde o novinku v organizovaní vyučovacieho procesu, myslíme si však, že sa tejto forme vyučovania nevenuje na vyučovacích hodinách slovenského jazyka dost' pozornosti. Pravdaže, cieľom príspevku nie je to, aby sme učiteľom prikazovali, že „musia“ na vyučovacej hodine využívať skupinovú prácu. Našou snahou je, aby sa učitelia zamysleli nad vyučovacími metódami, ktoré na hodine slovenského jazyka či literatúry využívajú, a aby hľadali možnosti, ako zmeniť stereotyp na vyučovacej hodine.

Súčasnú organizáciu vyučovania charakterizujú niektoré zásadné rozpory. Máme na mysli predovšetkým rozpor, ktorý vo vyučovacom procese existuje medzi frontálne koncipovaným výchovno-vzdelávacím úsilím a individuálnym pracovným úsilím toho-ktorého žiaka. Na základe pozorovania vyučovacích hodín na všetkých typoch škôl konštatujeme, že frontálne, hromadné vyučovanie je najbežnejšou a najčastejšie využívanou organizačnou formou na vyučovacej hodine. (Samozrejme, frontálne sa dá nielen vyučovať, ale aj skúšať. Túto formu skúšania považujeme za adekvátnu a správnu predovšetkým vtedy, keď učiteľ potrebuje navodiť situáciu a pripraviť žiakov na výklad nového učiva, alebo aby si overil, či žiaci dostatočne porozumeli učivo, ktoré im vysvetľoval na predchádzajúcej vyučovacej hodine.) V určitých činnostiach je však forma frontálneho vyučovania nedostačujúca. Prehustený encyklopedický obsah takéhoto vyučovania si vyžaduje pamäťové osvojovanie učiva, čím obmedzuje rozvíjanie tvorivosti žiakov, vedie k určitej pasivite. Práca učiteľa je založená na používaní verbálnych metód výkladu, ktoré prevládajú na úkor demonštratívnych prostriedkov, uľahčujúcich spôsob vnímania. Napokon frontálne vyučovanie, hoci učiteľ pracuje naraz s celou triedou, umelým spôsobom izoluje žiaka vo vyučovacom procese od spolužiakov. Slabšie prospievajúci žiak či ten, koho preberaná problematika z nejakých nešpecifikovaných dôvodov nezaujíma, sa v školskom kolektíve „stratí“ a učiteľ si to nemusí ani všimnúť. Musíme mať totiž na mysli, že na vyučovacej hodine je veľký počet žiakov a ani za splnenia predpísaných podmienok o počte žiakov v triede nie je každá vyučovacia hodina zo slovenského jazyka delená. Hoci učiteľ kladie otázky celej triede, dochádza fakticky ku kontaktu učiteľa len s jedným žiakom. Realizuje sa teda vzťah učiteľ – žiak. Práca s celou triedou je často málo účinná, pretože mnohí žiaci sa do vyučovacieho procesu nezapájajú, zdržujú sa úsudku a úmyselne sa vyhýbajú odpovedi. Napokon, hromadné vyučovanie im to umožňuje.

Sme presvedčení o tom, že vyučovanie treba organizovať tak, aby žiakom umožnilo nadobudnúť vedomosti na základe vlastnej aktivity. Je teda potrebné na vyučovacej hodine využívať také formy práce, ktoré umožnia zladať požiadavky vyučovania aj z hľadiska kvantitatívneho a kvalitatívneho s individuálnymi možnosťami žiaka. V rámci týchto snáh jednou z možností, ako obohatiť organizačné formy práce vo výchove, je skupinové vyučovanie.

Skupinové vyučovanie je organizačná forma riadenia výchovno-vzdelávacieho procesu, pri ktorej sa žiaci v triede rozdeľujú do menších skupín, tvoria pracovné kolektívy a v nich riešia zadané úlohy.

Otázka spôsobu utvárania žiackych pracovných skupín je kľúčová otázka každej koncepcie skupinovej práce vo vyučovaní. Z odbornej literatúry, ale aj z praxe vyplýva, že pracovné skupiny môžeme vytvárať dvoma spôsobmi:

- a) spontánnym – voľným,
- b) usmerňovaným – autoritatívnym.

Spontánny spôsob utvárania pracovnej skupiny je založený na úplnej voľnosti zoskupovania žiakov, vytvára sa teda podľa želania žiakov. Zdôrazňujú sa faktory vzájomného priťahovania a odpudzovania. Popri prednostiach takéhoto zoskupovania žiakov do skupín musíme však konštatovať aj jeho nedostatky. Predovšetkým takéto zoskupovanie veľmi málo rozširuje sociálny priestor žiaka. Navyše nepomáha, aby sa u žiakov rozvinula snaha o spoluprácu so spolužiakmi, ku ktorým nepocitujú príťažlivosť, prípadne voči ktorým pocitujú odpor. Nerieši problém integrácie žiakov s adaptačnými ťažkosťami. Spontánne utváraná skupina neinklinuje k tomu, aby takýchto žiakov začlenila do skupiny, naopak, vyčleňuje ich.

Druhý, usmerňovaný spôsob ponecháva učiteľovi právo, aby žiacke skupiny utváral podľa svojho uváženia. Úlohou učiteľa je začleniť – poznajúc kvalitu a mieru žiakovho nadania a jeho pracovné vlastnosti – každého jednotlivca do skupiny, ktorá mu zabezpečí najpriaznivejší vzdelávací efekt. V tomto prípade je učiteľovo poznanie žiakov vždy hodnotnejšie ako žiakov úsudok.

Analýza predností a nedostatkov spontánneho a usmerňovaného pracovného zoskupovania ukázala, že pedagogicky najefektívnejšie je také utváranie pracovných skupín, ktoré vychádza z tendencií spontánneho zoskupovania a premyslená učiteľova intervencia vnáša do tohto procesu pozitívne elementy usmerňovaného zoskupovania.

Pri zostavovaní pracovnej skupiny je potrebné, aby učiteľ venoval dostatočnú pozornosť jej veľkosti a stálosti. Za efektívnu považujeme skupinu, ktorú tvorí päť žiakov a jej stálosť odporúčame po určitom čase, podľa uváženia učiteľa, obmieňať, aby si žiaci zvykli pracovať aj v inom žiackom kolektíve a boli schopní prispôbiť sa tempu práce aj myslenia ktoréhokolvek žiaka, spoluriešiteľa problému.

V záujme aktívnejšieho zapojenia všetkých žiakov triedy do výchovného a vzdelávacieho procesu je teda veľmi vhodná a účinná práve forma skupinovej práce so žiakmi. Treba mať však pritom na mysli, že rovnako ako každá iná forma práce aj táto je podmienená povahou vyučovaného predmetu a učebnej látky.

Na základe vlastných skúsenosti a na základe pozorovania konštatujeme, že skupinové vyučovanie otvára nové dimenzie vyučovania, ovplyvňuje tie aspekty činnosti a správania žiakov, ktoré sa pri frontálnom vyučovaní neuplatňujú. Ide hlavne o momenty späté so sociálnou povahou skupinového vyučovania, ako je napríklad ovplyvňovanie komunikatívnych vlastností dôležitých pri vytváraní sociálnych kontaktov (schopnosť reakcie, vyjadrovanie vlastných názorov), schopnosť spolupracovať, organizovať plnenie úloh a tiež ich realizovať. Na výsledky vyučovania majú veľký význam vzťahy, ktoré sa uskutočňujú nielen medzi žiakom a učiteľom, ale aj medzi žiakmi navzájom.

Skupinové usmerňovanie vyučovania mení od základov aj štruktúru učebnej činnosti žiakov. Kým pri klasickej forme, keď učiteľ pracuje s celou triedou, je ťažisko učebnej práce mimo vyučovania – v domácej príprave žiakov,

pri skupinovom riadení vyučovania je ťažisko duševnej práce priamo na vyučovacích hodinách. Je to tým, že proces osvojovania nových poznatkov tu postupuje paralelne s riešením problému. Na klasických vyučovacích hodinách mu predchádzal proces odovzdávania a prijatia nových informácií.

Zdôrazňujeme, že práca v skupinách posilňuje intelektuálne výkony nielen u slabších žiakov, ale aj u tých najlepších. Zodpovednosť za výsledky v skupine sa totiž vzťahuje na všetkých členov. Štýl skupinovej práce zaujíma aj apatických žiakov, ktorí sa za iných podmienok tvária, že ich problematika preberaná na vyučovacej hodine absolútne nezaujíma. Veď všetkým členom pracovnej skupiny záleží na tom, aby práve ich skupina bola vyhodnotená ako najlepšia, aby čo najrýchlejšie (rýchlosť však nie je prvoradá) a správne vyriešila stanovennú úlohu.

V záujme aktívneho zapojenia všetkých žiakov triedy do výchovného a vzdelávacieho procesu je forma skupinovej práce so žiakmi veľmi vhodná a účinná.

Za veľmi podstatné považujeme to, že v skupinovej práci sa realizuje princíp individuálneho prístupu, lebo umožňuje rešpektovať pracovné tempo i pracovný rytmus jednotlivých žiakov, poskytuje im častejšie priamy kontakt s učebnou látkou, čím podporuje ich aktivitu. Navyše skupinová práca poskytuje nielen priestor na uplatnenie individuálnych schopností žiakov, ale aj na ich kolektívnu spoluprácu. Zároveň skupinová práca pôsobí i výchovne. Rozvíja totiž také vlastnosti ako vzájomnú pomoc a zodpovednosť, dôveru a priateľstvo, ochotu spolupracovať. A na čo netreba pri skupinovom vyučovaní zabúdať, je fakt, že práve touto formou organizovania vyučovacieho procesu sa posilňuje individuálna a kolektívna účasť na riešení problému, zvyšuje sa záujem a pozornosť žiakov, znásobuje sa možnosť výmeny názorov v skupine, a čo je podstatné, aj slabším žiakom dávame možnosť zúčastniť sa na riešení problému a poskytujeme im tak priestor na vyjadrenie vlastného názoru. Teda slabší žiaci sa snažia robiť tak, aby spolužiaci v skupine „ich zásluhou“ netrpeli, aby skupina ich vinou nezaostávala. U dobrých žiakov, naopak, takáto forma práce vyvoláva pocit zodpovednosti za spoločné výsledky. Tak dobrí žiaci podriaďujú osobné ambície kolektívnemu úsiliu a orientujú sa na úspech celej skupiny.

Na základe osobných skúseností sa odvážime tvrdiť, že skupinové vyučovanie mení učenie na hru, strácajú sa pri ňom zábrany a skľučujúce pocity, a čo je veľmi podstatné, je uspokojovaná psychická potreba žiaka.

Za pozitívum skupinového vyučovania považujeme aj to, že pri zostavovaní pracovných skupín môže učiteľ priamo zasahovať a združovať žiakov s rozličnou úrovňou schopností či pracovného tempa. Navyše, dobrých a schopných žiakov skupina nebrzdí a prospechovo slabším žiakom umožňuje, aby neboli pasívni, ale aby sa zapojili do práce s ostatnými v skupine.

Určite je namieste aj poznámka, že skupinové vyučovanie využíva učiteľ na vyučovacej hodine predovšetkým vtedy, keď chce osviežiť často veľmi zaužívaný stereotyp vyučovania.

Je dobré, aby si učiteľ skôr, ako sa rozhodne pracovať na vyučovacej hodine so skupinami žiakov, uvedomil, že problém riešený v skupinách sa stáva problémom celej triedy, a aby mu venoval po vyriešení dostatočnú pozornosť pred celým triednym kolektívom.

Možnosti práce v skupine na vyučovacej hodine slovenského jazyka

Ako sme už uviedli v predchádzajúcej časti príspevku, v záujme aktívnejšieho zapojenia všetkých žiakov v triede do výchovného a vzdelávacieho procesu je veľmi vhodná a účinná forma skupinovej práce. Samozrejme, uvedomujeme si, že takúto formu vyučovania nemožno realizovať na každej vyučovacej hodine; je totiž závislá nielen od učebnej látky, ale aj od iných závažných faktorov. Napríklad od počtu žiakov v triede, vedomostnej úrovne žiakov, ale aj od toho, či sú žiaci ochotní a schopní pracovať v skupinách. Pred samotnými ukážkami, ako možno skupinovú prácu na vyučovacej hodine slovenského jazyka či literatúry využiť na školách s vyučovacím jazykom maďarským, ešte dodávame, že budeme vychádzať z koncepcie heterogénnych skupín. Základným kritériom na zoskupovanie žiakov teda bude ich diferencovanosť v závislosti od pracovného tempa a od prejavenej schopností.

1. ukážka

Téma vyučovacej hodiny: Neohybné slovné druhy – predložky

Výchovný a vzdelávacie cieľ vyučovacej hodiny: Upevnenie poznatkov o predložkách

Tému predložky sme vybrali preto, lebo žiaci často používajú nesprávnu predložkovú väzbu, napríklad: postavenie mimo hru, vyše dve eurá a iné, ale tiež preto, aby sme im priblížili správne používanie vokalizovaných predložiek. Nesprávnu pádovú väzbu predložiek si žiaci často osvojujú sledovaním hlavne televíznych programov či počúvaním rozhlasových relácií. Cieľom takto koncipovanej vyučovacej hodiny je nielen poukázať na nedostatky a chyby, ktorých sa dopúšťajú, ale hlavne rôznymi cvičeniami a konverzáciou ich usmerniť tak, aby si predložkové väzby trvalo osvojili.

Triedu rozdelíme do štyroch – piatich skupín. V každej z nich budú 1 – 2 prospechovo výborní žiaci, 2 žiaci s priemerným prospechom a 1 – 2 prospechovo slabší žiaci. Samozrejme, počet žiakov v skupinách a samotné množstvo skupín závisí od počtu žiakov v triede. Ak má byť práca v skupine efektívna, myslíme si, že by nemala mať menej ako päť členov. Je dobré, ak sa učiteľovi podarí vytvoriť pracovné skupiny, v ktorých bude maximálne sedem žiakov

Každá skupina dostane pripravené pracovné listy s úlohami a každá skupina bude riešiť iný problém.

Nasleduje samotná práca v skupinách. Vyriešeniu problému je venované najviac času, nemalo by to však byť viac ako 20 minút. Ved' na tej istej vyučovacej hodine treba referovať o výsledku riešenia problému v každej skupine, zhodnotiť prácu v skupinách, ale hlavne urobiť zovšeobecnenie a vyhodnotenie práce jednotlivých skupín. Pred samotným riešením problému je dôležité, aby učiteľ žiakov upozornil, že záleží na správnosti vyriešenia úlohy, nie na rýchlosti jeho vyriešenia. Neodporúčame teda podriaďiť kvalitu riešenia problému rýchlosti. Myslíme si, že by bola chyba, keby učiteľ vyriešenie problému v skupine limitoval časom či ho motivoval rýchlosťou vyriešenia. Žiaci si budú postupne zvykať, samozrejme, ak budeme skupinovú prácu využívať na vyučovacej hodine častejšie, že práca v skupine pozostáva z diskusie, analýzy, porovnávania, pozorovania, zovšeobecňovania a z mnohých ďalších myšlienkových postupov, ktoré im pri vyriešení problému pomôžu.

Počas samotného riešenia úlohy odporúčame, aby učiteľ zostal nestranný, teda aby žiakom ani v jednej skupine nepomáhal. Ak však uzná za vhodné, hlavne v začiatkoch, keď sa žiaci so skupinovú prácou oboznamujú, môže ich prácu usmerniť. Zdôrazňujeme aj to, že žiaci môžu (v závislosti od riešeného problému) počas riešenia úlohy používať Pravidlá slovenského jazyka, Maďarsko-slovenský slovník, Krátky slovník slovenského jazyka, Synonymický slovník, prípadne iné pomôcky či jazykové príručky. (Samozrejme, platí to len vtedy, ak skupinovú formou nepreverujeme vedomosti.)

V nasledujúcej časti príspevku predkladáme úlohy, ktoré môžeme zadať jednotlivým skupinám. Samozrejme, ide o návrh autorky. Učitelia si ho prispôbia a budú aktualizovať na základe toho, v čom majú žiaci nedostatky, čo im robí problémy a pod. Keďže ide o hodiny slovenského jazyka na školách s vyučovacím jazykom maďarským, učiteľ musí vziať do úvahy aj to, akú rozvitú majú žiaci slovnú zásobu, a tomu prispôbiť aj zadanie a koncipovanie úloh.

Skupina A

1. Napíšte aspoň 5 vlastných (prvotných) predložiek a na každú z nich vytvorte jednoduchú rozvitú vetu.
2. Vytvorte 5 viet, v ktorých použijete vokalizovanú predložku zo. Vysvetlite správnosť jej použitia.

Skupina B

1. Napíšte 5 nevlastných (sekundárnych, druhotných) predložiek a na každú z nich vytvorte vetu.
2. Vytvorte 5 viet, v ktorých použijete vokalizovanú predložku so. Vysvetlite správnosť jej použitia.

Skupina C

1. Napíšte predložky, ktoré sa viažu s 2. pádom, a každú z nich použite vo vete.
2. Napíšte 5 viet, v ktorých použijete vokalizovanú predložku ku. Vysvetlite správnosť jej použitia.

Skupina D

1. Vytvorte vety, v ktorých použijete tieto predložky: mimo, medzi, okrem, nad, za.
2. Uvedte, s ktorými pádmi sa predložky uvedené v úlohe 1 viažu. Má niektorá z nich väzbu aj s viacerými pádmi? Uvedte to na príkladoch.

Po fáze riešenia problému nastáva veľmi dôležitá časť skupinovej práce. Učiteľ si spolu so žiakmi vypočuje riešenia problému v jednotlivých skupinách. Práve v tejto fáze sa môže obrátiť aj na slabšieho žiaka a urobiť z neho hovorcu skupiny, môže ho tak motivovať do ďalšej práce. Samozrejme, nesmie zabudnúť na pochvalu ako veľmi dôležitý motivačný moment. Odporúčame ju využívať predovšetkým na povzbudenie prospechovo slabšieho žiaka. Veľmi dôležité je aj to, aby žiaci sústredene počúvali referovanie či už hovorcu skupiny, alebo ktoréhokoľvek jej člena, robili si poznámky či zaznamenávali otázky, na ktoré sa môžu po skončení prezentácie opýtať. Odpovedať im môže buď referujúci žiak zo skupiny, iný člen skupiny, alebo učiteľ, keby odpoveď referujúcej skupiny bola nesprávna alebo nevyčerpávajúca.

O tom, či žiaci v triede pochopili vyriešenie jednotlivých úloh v skupinách, sa učiteľ môže presvedčiť alebo kontrolnými otázkami, ktoré žiakom položí priamo na vyučovacej hodine, alebo zadaním tvorivej domácej úlohy.

Na záver tejto časti vyučovacej hodiny učiteľ zhodnotí prácu jednotlivých skupín. Keďže témou našej fiktívnej vyučovacej hodiny boli predložkové väzby, môže tiež uviesť príklady, keď predložka v závislosti od vety mení slovnodruhovú platnosť, keď sa z nej stáva iný slovný druh. Napríklad:

- Utekali sme sa *okolo* domu. (V tejto vete je *okolo* predložka.)
- Utekali sme *okolo*. (V tejto vete je *okolo* príslovka.)
- Má *okolo* dvadsať korún. (V tejto vete je *okolo* častica.)

V rámci spoločnej práce na vyučovacej hodine môže na slovnodruhový prechod použiť aj iné predložky. Napríklad: *pomimo* (Išiel *pomimo* nášho domu. Stúpil *pomimo*); *blízko* (*Blízko* lesa ho našli. Bol už *blízko*) a iné.

Počas súvislej či priebežnej pedagogickej praxe študentov odboru slovenský jazyk a literatúra sme na fakultných školách pozorovali prácu v skupinách aj na vyučovacích hodinách literárnej výchovy, keď bola témou vyučovacej hodiny rozprávka. Samozrejme, aj rozprávku ako literárny žáner – žiakom veľmi blízky – môžeme využiť na nácvik jazykového učiva. Cieľom takejto vyučovacej hodiny bude snaha vypestovať u žiakov pohotové a správne vyjadrovanie v každej komunikačnej situácii, pomáhať im nadobudnúť rečnícku zručnosť, rozširovať slovnú zásobu, osvojovať si spisovný jazyk a pod.

Ako pomôcku môžeme na vyučovacej hodine použiť nahrávku (z videokazety, audiokazety a pod.). Podstatné je však to, aby sme na reprodukciu vybrali rozprávku, ktorá je primerane dlhá, avšak výchovne bohatá. Môže ňou byť

napríklad rozprávka O troch grošoch, Tri oriešky pre Popolušku, Tri zlaté vlasy deda Vševeda, rozprávky od Jozefa Cígera Hronského a mnohé iné. Veď každá národná kultúra ponúka množstvo rozprávok, ktoré žiakov veľmi priťahujú v každom veku.

Po rozdelení do skupín nasleduje samotná práca. Riešenie problémových úloh opäť stanoví a zadá učiteľ. Napríklad: jedna skupina bude mať za úlohu charakterizovať hlavnú postavu rozprávky, druhá podá charakteristiku najzaujímavejšej postavy z rozprávky, ďalšia vyvodí z rozprávky ponaučenie a bude sa ho snažiť prirovnať k nejakej ľudovej múdrosti, ďalšia podá niekoľkými (napríklad desiatimi) vetami krátky, no výstižný obsah rozprávky a pod.

A prečo sme na prácu v skupine využili práve rozprávku? Myslíme si, že odpoveď je pomerne jednoduchá. V predchádzajúcej časti príspevku sme už uviedli, že rozprávka je medzi žiakmi veľmi obľúbený literárny žáner. Predpokladáme však možnosť, že niektorí žiaci majú problémy s porozumením slovenského textu, ich slovná zásoba je chudobnejšia, a teda aj možnosti vyjadriť vlastný názor v slovenskom jazyku sú obmedzené. A práve vtedy je dobrá práca v skupine, lebo nejasné slová či vety môžu žiakovi so slabšou slovnou zásobou vysvetliť a priblížiť spolužiaci, spoluriešitelia problému. A tak sa konkrétna rozprávka stáva zrozumiteľná pre každého žiaka v triede.

Podobne ako v predchádzajúcej analýze skupinovej práce je dôležité, aby sme žiakom po vypočutí ukážky nechali primeraný čas na jej spracovanie, na prípravu jej reprodukcie či vyriešenie iného stanoveného problému. Samozrejmosťou je, ako sme už uviedli, používanie slovníkov: prekladového, synonymického, ale aj výkladového.

Po uplynutí vymedzeného času na riešenie problému učiteľ opäť alebo vyzve, alebo žiaci medzi sebou určia hovorcu, ktorý bude výsledok ich práce prezentovať.

V samotnej fáze prezentovania výsledku je dôležité, aby ostatní žiaci svojho spolužiaka počúvali, robili si poznámky a aby sa pokúsili vyzdvihnúť klady a zápory každej prezentácie. Celá práca sa môže skončiť aj tak, že žiaci na základe hodnotenia: reprodukoval dobre, priemerne či slabo – vyberú toho, kto bol podľa nich najlepší. A opäť považujeme tento moment za veľmi motivujúci. Aj slabší žiak sa bude na ďalšej vyučovacej hodine, keď budeme pracovať opäť v skupinách, snažiť, aby spolužiaci vyhodnotili jeho prezentovanie ako dobré. Navyše žiaka, ktorého spolužiaci ohodnotili, že výsledok skupiny prezentoval dobre, výstižne a zrozumiteľne, môže po uvážení učiteľ ohodnotiť nielen pochvalou, ale aj známku.

V tomto momente si vieme predstaviť reakcie zo strany niektorých učiteľov, že reprodukciu rozprávky možno robiť aj mimo skupinového vyučovania. Samozrejme, takýto názor nikomu ani neberieme, ani sa ho nesnažíme nikomu vyvrátiť. Opäť však zdôrazňujeme, že žiaci nemusia byť na rovnakej úrovni čo

sa týka slovnej zásoby a zručnosti používania slovenského jazyka celkovo. A práve preto využívame skupinovú prácu, aby si žiaci mohli navzájom pomáhať. Je predsa dávno známe, že v niektorých prípadoch sa žiak rýchlejšie a ľahšie učí od svojich spolužiakov.

Skupinovú prácu však môže učiteľ na vyučovacej hodine využiť aj vtedy, ak bude cieľom vyučovacej hodiny napríklad poviedka Martina Kukučina *Ne-prebudený*, *Rysavá jalovica* či poviedky, povesti, báje a iné literárne žánre ktoréhokoľvek slovenského spisovateľa. A prečo slovenského? Nuž preto, lebo sme na hodine slovenského jazyka a slovenskej literatúry.

Ak si učiteľ vyberie dielo už uvedeného Martina Kukučina, je dôležité, aby žiakom v dostatočnom predstihu oznámil, že témou vyučovacej hodiny budú uvedené dve diela. Ak chceme teda so žiakmi robiť analýzu týchto diel a navyše v skupinách, je potrebné, aby si poviedky prečítali, prípadne aby aspoň videli ich televízne či filmové spracovanie.

A prečo v skupinách? Každá zo skupín dostane inú úlohu a po záverečnej prezentácii urobíme spoločne zovšeobecnenie či zhrnutie. Vyvrcholením takejto vyučovacej hodiny môže byť spoločné zapísanie poznámok do zošita.

Samozrejme, učiteľovým cieľom na vyučovacej hodine je, aby sa žiaci vyjadrovali spisovne. Nesmie však zabúdať ani na to, že národný jazyk je zložitý fenomén, pričom jeho spisovná forma je iba jednou, síce privilegovanou formou, avšak okrem nej majú opodstatnenie aj ostatné podoby národného jazyka. Žiaci by sa mali naučiť správne si vybrať a používať jeho podoby v súvislosti so situáciou a účastníkmi komunikácie (Simon, 2006). Z toho teda vyplýva, že napríklad pri charakterizovaní Adama Trnku z poviedky *Rysavá jalovica* či jeho ženy nebude používať len slová spisovné, ale aj slangové, zastarané či expresívne.

Prácu v skupinách si však vieme predstaviť napríklad aj vtedy, ak sa rozhodneme so žiakmi navštíviť divadelné či filmové predstavenie, ale aj vtedy, keď s nimi pôjdeme do múzea či na literárnu alebo inú exkurziu. Vtedy sa každá skupina sústreďí len na jednu oblasť, pozornosť teda zameria len na vopred určený problém. Napríklad ak pôjdeme do múzea Ľudovíta Štúra v Modre s cieľom priblížiť žiakom život a dielo jazykovedca, ktorý sa zaslúžil o uzákonenie slovenského spisovného jazyka, jedna skupina si môže všímať, akými dielami je prezentovaná jeho jazykovedná činnosť, druhá skupina sa zameria na jeho literárnu činnosť, ďalšia na tragickú udalosť, ktorá sa mu prihodila počas vychádzky, a pod. Pre žiakov sú určite zaujímavé predovšetkým rôzne pikantné príbehy, a preto sa niektorá zo skupín môže zamerať predovšetkým na ne. Buď si ich iniciatívne členovia pracovnej skupiny prečítajú a naštudujú z dostupnej literatúry, alebo sa o nich môžu dozvedieť od pracovníčky, ktorá skupiny po Štúrovom múzeu sprevádza. Dôležité je však to, aby sme sa hneď na prvej vyučovacej hodine absolvovanej exkurzii venovali. Nesmieme teda dopustiť, aby žiaci návštevu múzea považovali len za výlet do Modry, ale aby ju považovali

za pomôcku pri vyučovaní. Podobne ako na iných vyučovacích hodinách, na ktorých sme pracovali formou skupinového vyučovania, aj na tejto budú jednotlivé skupiny prezentovať výsledok svojej práce. Napokon si žiaci sami alebo za pomoci učiteľa urobia na vyučovacej hodine poznámky do zošita.

Na záver príspevku chceme ešte uviesť, že na základe vlastnej, ale aj odporozovanej praxe opakujeme a zdôrazňujeme: Skupinové vyučovanie v porovnaní s tradičnou formou vyučovania mení učenie na hru. Učiteľ v takejto forme vyučovania vystupuje buď ako pozorovateľ, alebo ako spolupracovník. Skupinovú prácu, ktorá je určite náročnejšia nielen organizačne, ale aj časovo, využíva hlavne ten učiteľ, ktorý chce osviežiť stereotyp na vyučovacej hodine.

A na záver ešte jedna poznámka: Uvedomujeme si, že skupinové vyučovanie nie je niečo nepoznané, niečo, čo len v tomto období preniká do našich škôl. Skupinovému vyučovaniu sme sa však venovali preto, lebo táto forma vyučovania sa na vyučovacích hodinách využíva pomerne málo, čo je, dovoľujeme si tvrdiť, škoda.

Literatúra

Benčatová, Ľ.: *Slovenský jazyk na školách s VJM*. In: Katedra, XIII. évfolyam 6. szám 2006. február, s. 24 – 27.

Benčatová, Ľ.: *Predložky s genitívom*. Priateľ, roč. 20, č. 10 (1989), s. 9.

Benčatová, Ľ.: *Skupinové vyučovanie na hodinách slovenského jazyka*. In.: Slovenský jazyk a literatúra v škole, roč. 54, č. 1 – 2 (2007/08), s. 235 – 241.

Ihnátková, N., a kol.: *K modernizácii vyučovania slovenského jazyka*. SPN, Bratislava, 1980.

Maukšová, F.: *O význame a postupoch problémového vyučovania*. In: Vybrané kapitoly z teórie vyučovania. ALFA, vydavateľstvo technickej a ekonomickej literatúry, Bratislava, 1973, s. 17 – 29.

Simon, Sz.: *K niektorým otázkam vyučovania maďarského jazyka a literatúry na stredných školách s dôrazom na výsledky písomnej formy internej časti maturitnej skúšky*. In.: Pedagogické spektrum 7 (2006), č. 8, s. 43 – 55.

Škoda, M.: *Skupinové vyučovanie na hodinách slovenského jazyka a literatúry*. Diplomová práca, 1995. Nepochikované.

Váčlavík, V.: *Učebné metódy*. SPN, Bratislava, 1966.

Tevékenység a szlovák nyelv tanórán a szlovákiai magyar tanítási nyelvű iskolákban

(Összefoglalás)

A dolgozat érdemi része a szlovákiai magyar tanítási nyelvű iskolák szlovák nyelv tanórán folyó tevékenységet illeti. A szerző az alap- és középiskolai tanórák elemzésének, megfigyelésének és összehasonlításának módszerével keresi azokat a tanítási módszereket, amelyek a magyar anyanyelvű diákok számára megkedveltetik, és attraktívvá teszik a szlovák mint államnyelvi órákat. Olyan eljárásokról, lehetőségekről van szó, amelyek alkalmazásával a diákok nem nyűgnek, tehernek tekintenék a szlovákot, hanem olyan tantárgynak, amelyet szívesen tanulnak, nem kényszerből. A tanulmány központjában maga a szlovák nyelvóra, illetve az azon folyó tevékenység áll. Ebben a viszonylatban a tanítási-tanulási folyamat előterében nemcsak a pedagógus személyisége van, hanem mindenekeelőtt a diáké, ugyanakkor a tananyag is. A szerző olyan tevékenységformákra próbálja ráirányítani a figyelmet, amelyek a frontális, gyakran anonim tanítás ellenében a csoportmunka jellegű tevékenységeken alapulnak. A cél végső soron az, hogy az államnyelvi tanórán minden tanuló aktív legyen.

Arbeit im Unterricht der slowakischen Sprache in den Schulen mit ungarischer Unterrichtssprache

(Zusammenfassung)

Den Kern des vorliegenden Beitrags bilden verschiedene Tätigkeitsformen im Prozess des Slowakisch-Unterrichts an ungarischen Schulen in der Slowakei. Durch Analysen, Beobachtungen und Vergleich von Unterrichtsstunden an der Grund- und Mittelstufe suchen wir nach Möglichkeiten, wie man den Unterricht der slowakischen Sprache an den ungarischsprachigen Schulen attraktiver gestalten könnte. Wir suchen nach Methoden und Möglichkeiten, damit die Schüler die slowakische Sprache nicht als eine Belastung empfinden, sondern sie die Sprache mit Lust und Liebe lernen.

Im Beitrag wird auf die Gestaltung der slowakischen Unterrichtsstunde näher eingegangen. Im Vordergrund stehen nicht nur die Persönlichkeit des Lehrers, aber vor allem die Persönlichkeit des Schülers und der Lehrstoff. Wir suchen nach Möglichkeiten, wie man den im Vordergrund stehenden anonymen Massenunterricht durch Gruppenunterricht ersetzen könnte. Unsere Zielsetzung ist die Aktivierung eines jeden Schülers in den Unterrichtsstunden.

6

Čítanka

zo slovenskej literatúry

pre 6. ročník základných škôl
s vyučovacím jazykom
maďarským

